

УДК 330.341.4:338.45

Сороківська О.А.
кандидат економічних наук, доцент
Тернопільського національного технічного університету
імені Івана Пулюя

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

FEATURES OF FORMATION THEORETICAL PRINCIPLES OF ECONOMIC SECURITY SMALL BUSINESS

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено аналіз теоретичних підходів до визначення економічної безпеки підприємства, надано авторське розуміння категорії «економічна безпека малого підприємства». Для удосконалення сутнісного наповнення категорії «економічна безпека підприємства» з позицій узгодження інтересів та нейтралізації загроз у дослідженні запропоновано розглядати економічну безпеку підприємств малого бізнесу як багаторівневу структуру, що представлена у вигляді «матриці». У статті охарактеризовано функції управління при забезпеченні економічної безпеки підприємства малого бізнесу, а також здійснено аналіз методологічного підґрунтя формування знань про економічну безпеку підприємства.

Ключові слова: мале підприємство, економічна безпека, економічні інтереси, внутрішні та зовнішні загрози, суб'єкти підприємницької діяльності.

АННОТАЦИЯ

В статье осуществлен анализ теоретических подходов к определению экономической безопасности предприятия, предоставлено авторское понимание категории «экономическая безопасность малого предприятия». Для усовершенствования сущностного наполнения категории «экономическая безопасность предприятия» с позиций согласования интересов и нейтрализации угроз в исследовании предложено рассматривать экономическую безопасность предприятий малого бизнеса как многоуровневую структуру, которая представлена в виде «матрицы». В статье охарактеризованы функции управления при обеспечении экономической безопасности предприятия малого бизнеса, а также осуществлен анализ методологической основы формирования знаний об экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: малое предприятие, экономическая безопасность, экономические интересы, внутренние и внешние угрозы, субъекты предпринимательской деятельности.

ANNOTATION

The article analyzes theoretical approaches to the definition of economic security, provided copyright understanding of the category of «economic security of a small business.» To strengthen the essential content category «economic security» from the standpoint of reconciling the interests and neutralizing threats in the proposed study to examine the economic security of small businesses as tiered structure, represented as a «matrix». The article describes management functions while providing economic security for small businesses as well as the analysis of the methodological basis of formation of knowledge about economic security.

Keywords: small business, economic security, economic interests, internal and external threats undertakings.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Сучасний період розвитку економічних відносин в Україні супроводжується високим рівнем конфліктності, політичною та економічною нестабільністю, децентралізацією та диверсифікацією вироб-

ництва, зміною умов господарювання та зростанням конкурентної боротьби між підприємствами малого бізнесу, посиленням впливу на діяльність суб'єктів господарювання зовнішнього середовища, основними рисами якого є невизначеність та наявність військового конфлікту. Ці процеси спричиняють втрату ринків збуту підприємствами малого бізнесу, відтік висококваліфікованих кадрів та науково-технічних розробок, погіршення фінансового стану (іноді до повного банкрутства). Як засвідчують статистичні дані, за період з 2011 по 2014 рр. більш як третина малих підприємств в Україні працюють збитково і поза потребами ринку, що в значній мірі сприяє зниженню як рейтингу конкурентоздатності України, так і рівня безпеки національної економіки [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор. В Україні перші наукові розробки присвячені проблемам забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності почали з'являтися лише на початку 2000-х років та за перше десятиріччя XXI століття набрали значних обертів щодо теоретичного обґрунтування та прикладних розробок у висвітленні питань, пов'язаних зі стійким функціонуванням вітчизняних суб'єктів господарювання. До найбільш серйозних досліджень у цьому напрямі слід віднести праці Г.В. Козаченко та В.П. Пономарьова [2], О.Я. Кравчука [3], О.А. Кириченко та П.Я. Пригунова [4], А.О. Єпіфанова [5], О.М. Ляшенко [6], В.І Франчука [7], де з позицій системного підходу здійснена спроба визначення сутності економічної безпеки, побудови механізму її забезпечення та оцінювання досягнутого підприємством стану безпеки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Проте, незважаючи на значний доробок вітчизняних та зарубіжних фахівців в галузі економічної безпеки підприємства, теоретична база для формування концептуальних основ останньої має недостатній ступінь вивчення, що обумовлює необхідність розробки теоретико-методологічних засад гарантування безпечного функціонування та розвитку суб'єктів господарювання.

Формулювання цілей статті. Основу будь-якої науки і науки про економічну безпеку підприємства зокрема складає понятійний апарат. Разом з тим у сучасній науковій думці існують різні точки зору на визначення як самої категорії «економічна безпека підприємства», так і суміжних з нею понять, таких як «система економічної безпеки підприємства», «забезпечення економічної безпеки підприємства», що суттєво гальмує процес формування теоретичних засад безпечного функціонування підприємства

та зумовлює необхідність подальшого удосконалення понятійного апарату. Тому основною метою статті є здійснити уточнення понятійного апарату формування та забезпечення економічної безпеки підприємств малого бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Неусталеність понятійно-категоріального апарату науки про економічну безпеку пов'язана у першу чергу з тим, що категорія «економічна безпека підприємства (суб'єкта

Таблиця 1

Наукові погляди на визначення категорії «економічна безпека підприємства»

№ з/п	Автор	Визначення
<i>Стан господарюючого суб'єкта, що характеризується високим ступенем захищеності від існуючих небезпек та загроз</i>		
1.	Омелянчик Л.О., Долматова Г.Є. [8, с. 46]	Економічна безпека – це такий стан захищеності підприємства при організації взаємовідносин з іншими суб'єктами і його ресурсів, при якому гарантується стабільність функціонування, розширення, відтворення, впровадження і широке використання науково-технічних досягнень і соціальний розвиток.
2.	Шкарлет С.М. [9, с. 29]	Економічна безпека є універсальною категорією, що відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на усіх рівнях. Базовим підґрунтям економічної безпеки підприємства є механізм забезпечення збалансованого та безупинного розвитку, що досягається за допомогою використання усіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей, за якими гарантується найбільш ефективно їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного та соціального розвитку.
3.	Шваб Л.І. [10, с. 538]	Економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативного впливу зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути виниклі загрози або пристосуватися до наявних умов, що негативно впливають на його діяльність.
4.	Бендіков М.А. [11, с. 8]	Економічна безпека – це захищеність науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу підприємства від прямих (активних) або непрямих (пасивних) загроз.
5.	Ковальов Д., Сухорукова Т. [12, с. 49]	Економічна безпека – захищеність суб'єкта господарювання від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози, або пристосуватись до існуючих умов, що не відбиваються негативно на їх діяльності.
<i>Стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для стабільного функціонування підприємства</i>		
6.	Фоміна М.В. [13, с. 11]	Економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання ресурсів з метою ліквідації загроз, забезпечення ефективного і стабільного функціонування підприємства в поточному та перспективному періодах.
8.	Шевельов А.Є. [14, с. 68]	Економічна безпека підприємства – це такий його стан, за якого при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів підприємство добивається упередження, ослаблення чи захисту від існуючих небезпек та загроз та забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та підприємницького ризику.
7.	Олейніков Є.О. [15, с. 129]	Економічна безпека – це стан найефективнішого використання ресурсів для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування підприємства в умовах сьогодення і в майбутньому.
<i>Здатність підприємства виконувати цілі корпоративної стратегії в умовах невизначеного й конкурентного середовища</i>		
9.	Лапченко Є.М. [16, с. 39]	Економічна безпека підприємства – здатність ефективно функціонувати в умовах існуючих загроз, а також адаптуватися до змін внутрішніх та зовнішніх умов у відповідності до економічної політики держави без зниження конкурентоздатності та ефективності
<i>Захищеність життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечується системою заходів спеціального, фінансово-економічного, організаційного й соціального характеру</i>		
10.	Єпіфанов А.О. [5, с. 25]	Під економічною безпекою слід розуміти здатність підприємства ефективно та стабільно здійснювати свою господарську діяльність шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання ресурсів підприємства та нівелювати вплив негативних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища
11.	Шликов В.В. [17, с. 138]	Економічна безпека підприємства – стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних загроз

Продовження таблиці 1

<i>Стан виробничих відносин і організаційних зв'язків, при яких забезпечується стабільність функціонування та прогресивний розвиток підприємства</i>		
12.	Белоусова І.А. [18, с. 17]	Економічна безпека підприємства передбачає стійкий, тобто збалансований безупинний та сталий розвиток, що досягається за допомогою використання усіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей, за якими гарантується найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам), забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому.
13.	Камлик М. І. [19, с. 38]	Економічна безпека суб'єкта підприємницької діяльності є таким станом розвитку господарюючого суб'єкта, який характеризується стабільністю економічного й фінансового розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів та протидії їх впливу на всіх стадіях його діяльності.
14.	Капустін М. [20, с. 45]	Економічна безпека – це сукупність чинників, які забезпечують незалежність, стійкість, здатність суб'єкта господарювання до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів.
15.	Іванілов О.С. [21, с. 655]	Економічна безпека – стан соціально-технічної системи підприємства, котрий дає змогу уникнути зовнішніх загроз і протистояти внутрішнім чинникам дезорганізації за допомогою наявних ресурсів, підприємницьких здібностей менеджерів, а також структурної організації та зв'язків менеджменту.
Забезпечення умов збереження майна та комерційної таємниці		
16.	Дикий А.П. [22, с. 7]	Під економічною безпекою підприємства розуміють стан збереження його майна та інформації відповідно до обраної стратегії та принципу безперервності діяльності.
17.	Соколов Я.В. [23, с. 523]	Економічна безпека підприємства – забезпечення умов збереження комерційної таємниці і інших секторів підприємства
18.	Дарнопих Г. [24, с. 148]	Економічна безпека підприємства – забезпечення умов збереження комерційної таємниці

[узагальнено автором]

господарювання, суб'єкта господарської діяльності)» порівняно недавно з'явилася в понятійному апараті економічної науки. І як усяке нове поняття, вона ще не має загально визначеного тлумачення, адже не існує єдиної думки вчених у сфері економічної безпеки щодо змісту цього терміну.

Здійснений аналіз теоретичних підходів до визначення економічної безпеки підприємства (табл. 1) дозволив виділити наступні погляди науковців на цю категорію:

- стан господарюючого суб'єкта, що характеризується високим ступенем захищеності від існуючих небезпек та загроз;

- стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для стабільного функціонування підприємства в сучасних умовах та в майбутньому;

- здатність підприємства виконувати цілі корпоративної стратегії в умовах невизначеного й конкурентного середовища;

- захищеність життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечується системою заходів спеціального, фінансово-економічного, організаційного і соціального характеру;

- стан виробничих відносин і організаційних зв'язків, при яких забезпечується стабільність функціонування підприємства та прогресивний розвиток;

- забезпечення умов збереження майна та комерційної таємниці.

Дослідження поглядів окремих науковців на сутність категорії «економічна безпека підприєм-

ства» дозволило виділити наступну залежність. Частина із них [22; 12; 13; 10] розглядає економічну безпеку як стан захищеності підприємства від впливу загроз, при якому забезпечується досягнення поставлених цілей навіть в ситуації невизначеності зовнішнього середовища та прийняття ризикованих управлінських рішень. Інші дослідники [5; 8; 24; 15] вважають економічну безпеку сукупністю процесів щодо ефективного використання ресурсів підприємства шляхом здійснення заходів спеціального, фінансово-економічного, організаційного й соціального характеру для досягнення підприємством стану стабільного функціонування та розвитку.

У розвиток теми дослідження та з метою визначення управлінської складової у забезпеченні процесів підтримання стійкого функціонування та розвитку підприємства малого бізнесу, надано авторське розуміння категорії «економічна безпека малого підприємства», яке трактується як здатність суб'єкта господарювання ефективно та безперервно здійснювати свою діяльність на основі формування та реалізації сукупності взаємопов'язаних управлінських процедур, що дозволять оптимізувати використання корпоративних ресурсів та узгодити економічні інтереси усіх його ринкових контрагентів з метою нівелювання впливу загроз внутрішнього та зовнішнього середовища на господарську діяльність малого підприємства.

Таке визначення економічної безпеки обґрунтоване комплексністю даної категорії, яка характеризується не тільки внутрішніми процесами всередині малого підприємства, але

і впливом на нього зовнішнього середовища. Відтак, доцільним буде твердження, що економічна безпека підприємства малого бізнесу відбиває узгодженість, збалансованість його інтересів і інтересів суб'єктів зовнішнього середовища. З цих позицій економічна безпека малого підприємства розглядається як практичне втілення положень теорії ресурсної взаємозалежності, відповідно до якої у своїй діяльності підприємство повинне брати до уваги не тільки власні інтереси, а й інтереси партнерів, коло яких може бути дуже широким. Саме з погляду узгодження інтересів малого підприємства і взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища і передбачається в подальшому проведення досліджень стосовно методик та технологій забезпечення економічної безпеки.

Для удосконалення сутнісного наповнення категорії «економічна безпека підприємства» з позицій узгодження інтересів та нейтралізації загроз в дослідженні запропоновано розглядати економічну безпеку підприємств малого бізнесу як багаторівневу структуру, що представлена у вигляді «матриці» і включає такі складові:

- економічну безпеку підприємства як специфічної соціальної організації;
- економічну безпеку підприємства як суб'єкта основного виду діяльності;
- економічну безпеку підприємства як суб'єкта господарської діяльності;
- економічну безпеку підприємства як складову національної безпеки в економічній сфері (рис. 1).

Кожна з цих складових має свої можливості формування зовнішніх і внутрішніх загроз для діяльності підприємства малого бізнесу та передбачає напрями узгодження інтересів, що істотно впливає на використання методів забезпечення безпеки.

Зокрема, економічна безпека малого підприємства як специфічної соціальної організації визначається самою природою підприємства як соціальної системи. Вона характеризується узгодженістю інтересів підприємства малого бізнесу та найманого персоналу, що має різний професійний та соціальний статус, різну мотивацію до якісного виконання покладених на нього обов'язків. Відтак, основні завдання економічної безпеки на цьому рівні полягають у забезпеченні умов для підвищення рівня надійності та лояльності персоналу малого підприємства, оцінюванні стану задоволеності персоналу заробітною платою, морально – психологічним кліматом.

Діяльність фахівців з економічної безпеки при забезпеченні даного рівня безпеки направлена на мінімізацію загроз з боку персоналу малого підприємства, який одночасно може бути як об'єктом захисту, так і загрозою діяльності підприємства. При цьому вони повинні чітко усвідомлювати, що командний підхід до управління персоналом навряд чи зможе заставити його бути реальними суб'єктами забезпечення безпеки на своєму підприємстві. Тому

необхідно шукати нові підходи до управління, що дозволять розглядати безпеку як корпоративну цінність на підприємстві, орієнтуючи кожного працівника на її забезпечення. Це досягається шляхом встановлення відповідних принципів і методів забезпечення безпеки та організації контролю за чітким їх виконанням.

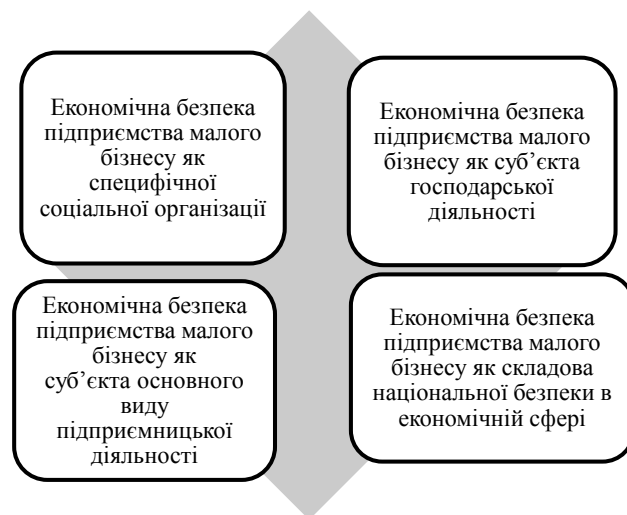

Рис. 1. Структурна модель діалектичного пізнання економічної безпеки підприємства

Джерело: Складено автором

Економічна безпека малого підприємства як суб'єкта основного виду підприємницької діяльності визначається ефективністю здійснення цього виду діяльності. Відповідно до національного законодавства основна діяльність – це діяльність, пов'язана з виробництвом та реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), яка є визначальною метою створення підприємства і забезпечує основну частину його прибутку. Відтак, безпечність основного виду діяльності характеризується сумою прибутку, який виступає мірилом узгодженості інтересів підприємства малого бізнесу з інтересами внутрішніх та зовнішніх суб'єктів, що вступають у взаємодію з ним при здійсненні основної діяльності. За відсутності прибутку не можна говорити про збалансованість інтересів малого підприємства, а значить і про те, що воно знаходиться в економічній безпеці.

Досягнення даного рівня економічної безпеки передбачає поряд із забезпеченням лояльних взаємовідносин з персоналом малого підприємства для недопущення внутрішніх загроз кадрового характеру ще й здійснення заходів щодо мінімізації підприємницьких ризиків та загроз через механізми моніторингу та оцінювання економічної надійності контрагентів, стану ринку, визначення потенційних збитків спричинених невиконанням обсягів реалізації, оцінюванням конкурентних переваг інших агентів ринку тощо. Якщо основний вид господарської діяльності малого підприємства має надійний захист та відповідний рівень економічної безпеки – воно забезпечує своє стабільне існування та утворює умови для сталого розвитку.

Економічна безпека малого підприємства як суб'єкта господарської діяльності обґрунтована, визначенням ролі та місця підприємства в системі суспільно-виробничих відносин. На цьому рівні завданнями економічної безпеки окрім сприяння отриманню підприємством прибутку є ще й протидія недобросовісній конкуренції, корупції, рейдерству, організація захисту інтересів засновників підприємства, його акціонерів.

Крім того, економічна безпека малого підприємства як суб'єкта господарської діяльності показує наскільки безпечними є господарські взаємовідносини з даним підприємством зовнішніх контрагентів (постачальників – щодо сплати за поставлені товари чи послуги, кредиторів – щодо вчасного повернення наданих їм грошових коштів, інвесторів – щодо отримання дивідендів на вкладений капітал). Тому досягнення економічної безпеки на цьому рівні характеризується високими показниками ліквідності та платоспроможності підприємства, його фінансової стійкості та ефективності діяльності.

Економічна безпека підприємства як складової національної безпеки в економічній сфері показує місце підприємства малого бізнесу в системі економічних показників галузі, регіону, держави. Основними оцінюваними показниками даного рівня економічної безпеки будуть узагальнюючі показники, що характеризують діяльність підприємства в цілому, які зібрані у відповідних формах фінансової звітності, що встановлені та затверджені на державному рівні.

Розгляд теоретичних основ економічної безпеки не можливий без визначення цілей та завдань останньої. Як відзначають автори, що займаються проблематикою економічної безпеки [4; 15; 18; 23], основною метою економічної безпеки є підтримання стійкого та ефективного функціонування підприємства в умовах сьогодення та забезпечення високого потенціалу його розвитку і зростання в майбутньому. Для реалізації зазначеної мети мають виконуватися такі завдання:

1) забезпечення стійкого фінансово-економічного стану малого підприємства;

2) контроль за ефективним використанням корпоративних ресурсів суб'єкта господарської діяльності;

3) виявлення на ранніх стадіях проблемних місць в діяльності малого підприємства;

4) нейтралізація кризових явищ та запобігання банкрутству;

5) підтримання збалансованості інтересів усіх груп зацікавлених осіб як в середині малого підприємства, так і поза його межами.

В основу розв'язання кожного з завдань забезпечення економічної безпеки покладено власну структуру заходів, що зумовлюються функціональною доцільністю, характером вирішуваних проблем при досягненні мети та суб'єктами їх здійснення.

Різноманітність заходів (процесів), пов'язаних з забезпеченням стійкого функці-

онування та розвитку підприємства в умовах невизначеності та ризику його діяльності породжує необхідність управління цими процесами. Як зазначають у своїх дослідженнях вчені [2; 16; 20; 24], функції управління при забезпеченні економічної безпеки можна об'єднати у дві основні групи:

– функції, характерні для будь-якої системи управління.

– функції системи управління як спеціалізованого напрямку менеджменту.

До першої групи відносять наступні функції управління економічною безпекою суб'єкта господарської діяльності:

– формування повної та достовірної інформації, необхідної для прийняття адекватних, ефективних і законних рішень у сфері забезпечення економічної безпеки;

– створення системи обліково-аналітичного забезпечення діагностики стану економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності, що дозволила б визначати ступень деструктивного впливу економічного середовища на фінансово-економічні пріоритети малого підприємства;

– створення системи стимулів і заохочень для менеджерів за прийняття ефективних управлінських рішень і системи санкцій за неспроможність їх дій;

– організація системи контрольних заходів з метою виявлення порушень та невідповідностей встановленим вимогам при прийнятті управлінських рішень.

До другої групи відносять такі функції управління:

– розробка стратегії забезпечення економічної безпеки малого підприємства на основі стратегії його довгострокового й поточного планування;

– управління корпоративними ресурсами малого підприємства;

– забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності малого підприємства;

– управління підприємницькими ризиками з метою мінімізації їх наслідків.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальшого розвитку в цьому напрямі. Отже, відсутність в економічній теорії системного уявлення про економічну безпеку породжує підвищену увагу до методологічного обґрунтування даного явища. Виходячи з цього, було здійснено аналіз методологічного підґрунтя формування знань про економічну безпеку підприємства і встановлено, що для розв'язання проблематики економічної безпеки недостатньо суто економічних досліджень. Відтак, можемо визначити необхідність міждисциплінарного вивчення проблем економічної безпеки підприємств, що передбачає імплементацію в систему економічних методів та принципів організації економічних досліджень, прийомів та методів характерних для психології, соціології, безпекознавства (сек'юритології), правознавства тощо. Подальшими дослідженнями у даній

сфері можуть бути наукові вчення, побудовані на основі міждисциплінарного вивчення проблем економічної безпеки підприємств, що передбачає виявлення проблем економічної безпеки в різних галузях наукового знання. Такий підхід обґрунтований тими обставинами, що майже у кожній науковій галузі розглядаються проблеми безпеки (національної, кадрової, технічної) і кожна із цих проблем прямо або побічно впливає на стан економічної безпеки підприємства. При цьому для їх розв'язання та одержання нових знань у сфері економічної безпеки можуть застосовуватись методологічні підходи, характерні для досліджень за відповідною галуззю науки: економічні в економічних науках, технічні в технічних науках, соціологічні в соціологічних науках тощо.

Таким чином, дослідження проблем економічної безпеки як окремої наукової галузі мають комплексно охоплювати методологію всіх наукових галузей, що містять проблематику безпеки. При цьому підґрунтям їх проведення повинні стати методичні прийоми усіх наук при домінуючих економічних методах досліджень. Наприклад, поряд з моделями фінансового аналізу при діагностиці стану та рівня безпеки можуть використовуватись соціологічні, психологічні, правові або інші види досліджень. Тільки їх поєднання уможливить отримання нових знань, які будуть належати не суто до економіки чи управління, а до економічної безпеки як окремої наукової галузі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Статистичне дослідження розвитку підприємств малого бізнесу України за період 2011–2015 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
3. Кравчук О.Я. Діагностика та механізм забезпечення корпоративної безпеки підприємства: монографія / О.Я. Кравчук, П.Я. Кравчук. – Луцьк: Надстир'я, 2008. – 256 с.
4. Управління фінансово-економічною безпекою: навчальний посібник / [О.А. Кириченко, П.Я. Пригунов, Л.В. Гнилицька та ін.]. – К.: Дорадо-Друк, 2010. – 480 ст.
5. Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / А.О. Єпіфанов, О.Л. Пласун, В.С. Домбровський. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
6. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: [монографія] / О.М. Ляшенко. – Луганськ: СНУ ім. В.Даля, 2011. – 400 с.
7. Франчук В.І. Особливості організації системи економічної безпеки вітчизняних акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки: [монографія] / В.І. Франчук. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 440 с.
8. Омелянович Л.О. Економічна безпека торговельного підприємства: [монографія] / Л.О. Омелянович, Г.Є. Долматова. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – 195 с.
9. Шкарлет С.М. Формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук: 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / С.М. Шкарлет. – Київ, 2007. – 34 с.
10. Шваб Л.І. Економіка підприємства: [навч. посібн.] / Л.І. Шваб. – К.: Каравела, 2007. – 584 с.
11. Бенедиктов М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект) / М.А. Бенедиктов // Консультант директора. – 2010. – № 2. – С. 7-13.
12. Ковалёв Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалёв, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 2004. – № 10. – С. 48-52.
13. Фоміна М.В. Проблеми економічно безпечного розвитку підприємств: теорія і практика: [монографія] / М.В. Фоміна. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – 140 с.
14. Шевелев А.Е. Риски в бухгалтерском учете: учебное пособие / А.Е. Шевелев, Е.В. Шевелева. – [2-е изд.]. – М.: КНОРУС, 2011. – 304 с.
15. Экономическая и национальная безопасность: [учебник / под ред. Е.А. Олейникова]. – М.: «Экзамен», 2005. – 768 с.
16. Лапченко Е.Н. Теоретические предпосылки управления экономической безопасностью предприятия с применением риск-ориентированного подхода / Е.Н. Лапченко // Бухгалтерский учет и анализ. – 2009. – № 2. – С. 37-41.
17. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В.В. Шлыков. – СПб.: Алтея, 1999. – 315 с.
18. Белоусова І.А. Управлінський облік – інформаційна складова системи економічної безпеки підприємства: [монографія] / І.А. Белоусова. – К.: Дорадо-Друк, 2010. – 432 с.
19. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності: економіко-правовий аспект: [навч. посіб.] / М.І. Камлик. – К.: Атіка, 2005. – 432 с.
20. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы / Н. Капустин // Бизнес-информ. – 2005. – № 11-12. – С. 45-47.
21. Іванілов О.С. Економіка підприємства: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / О.С. Іванілов. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 728 с.
22. Дикий А.П. Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / А.П. Дикий. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 21 с.
23. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней / Я.В. Соколов. – М.: Аудит ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
24. Дарнопих Г. Сучасні проблеми економічної безпеки України / Г. Дарнопих // Вісник Академії правових наук України. – 1998. – № 1. – С. 142-150.